

היום לפרני 30 שנה -

הדרה

ב 14 ליולי 1943 נעצרה מכונית משא מדגם "אינטרנשיונל" על הכביש יפו-עזה, מול הכפר הגדול מסמיה-כבירה. הנהג העיף מבט על לוח שעונו וסיכס ב- שביעות רצון, שעבר את הדרך מ"אלגביש" אשר ברעננה, עד למסמיה, בפחות זמן מכפי שחשב. באותה שנה, היתה מהירות הנסיעה המותרת לפי חוקי המנדט 50 קמ"ש. נהגים שעברו את ה 60 קמ"ש או אפילו 70 קמ"ש, חשבו את עצמם לנועזים, כפי שבוודאי גם נהגנו חשב על עצמו.

-טוב חברה, צעק הנהג לעבר נוסעיו הצעירים, שהצטופפו יחד עם מטלטלטיהם, בארגז המכונית, רדו כעת, אני מזמין אתכם לאכול אבטיחים שכמותם לא אכלתם ב"אלגביש"

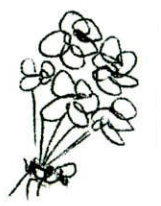

הצעירים - חברי הקבוצה הראשונה שהצטרפה לכפר-מנחם, ירדו בקפיצה מהמכונית ועד מהרה, נשענים על מעקה הגשר המתוח על וואדי אבו-לקהיף, הוא נחל ברקאי, החרב באותה עונה, נגסו בשקיקה מהפרי העסיסי, שכמותו ראו הם ב"אלגביש" ועוד איך ראו.

בעוד הנהג מדבר עם חסן נימר, הסוחר העשיר, מנכבדי הכפר ומידידי הקבוץ, התבוננו הצעירים במתרחש סביבם. עולם שונה מכפי שהורגלו אליו בשנתיים ה-אחרונות, נגלה לעיניהם. שלא כמשרון היהודי, הירוק תמיד, דרומה של ארץ-ישראל מאותם ימים דל היה בישובים יהודיים ודל בירק. שלא כבשרון, בו אדם יהודי הרגיש את עצמו בטוב ובטוח בין יהודים, פה בדרומה של הארץ חשת, אולי לראשונה, בקיומו הממשי והמוחשי של עולם ערבי גדול ורצוף, שונה מעולמן ו-חשדן ולעיתים אף עויין. עד מהרה הוקפו הצעירים סיעות של ילדים חשופי שח, ססיעות זבובים גדולות עוד יותר ליוה אותם, נערות נושאות ג'ארות על ראשן עברו לידם בהילוך מלכותי. זקנים גלגלו בחרוזי המסכתה ומרחוק, כמוזיקת רקע, התנשפו קצובות המשאבות של בארות המים בקול חד-בוני. עוד מעט, כשיעלו הם שוב על המכונית ויסעו והדרך תשתחרר ממחוך משוכות הצבר ובתי-הכפר סינה, ו-באנחת רווחה תפרוץ אל כיכר הכפר והגורן, יראו הם - אולי בפעם הראשונה - גמל קשור עיניים פוסע לאטו במעגל בדרך יטוריו, ומעלה מים מן הבאר הפרימי-טיבית. בקצה הכפר דש פאלח זקן את תבואתו במורג-חרוץ. שדות דורה מטתירים את המראה והדרך עולה על צלע גבעה ויורדת מיד לוואדי, מטלטלת ומעלה אבק לבנבן ושוב וואדי עמוק והנה בנין בסוץ משונה, מוקף גבעות מצפון. באר א' של אז, היא המשתטה של היום.

מ. לביא

לדינה זעליג
ולכל בני המשפחה!
ממך
ל"הולדת הנכדה הצעירה בת חגיית ומיכה"

אלגבי

45

במה התננינו?

בגלאת 30 שנה לאיחוד כפר-מנחם אלגבי

שלושים שנה עברו מיום האיחוד, בבוא קיבוץ "אלגביש" מרעננה אל כפר-מנחם, אל אזול שבמימים ההם היה הדרום הרחוק של תחום ההתיישבות היהודית. ההערה הזאת באה רק לשרטט מסגרת המקום והתקופה. אולם אין ברצוני לעסוק בהיסטוריה או בתולדות הקיבוץ - כי הדברים ידועים ואף רשומים.

עניני בבירור הבעיה הכללית, המתמצית בשאלה "במה השתננינו?" את הקיבוץ אין להכיר היום, בהשוואה למה שהיה לפני שלושים שנה. חלו בו שינויים כה רבים, חיצוניים וגם פנימיים - עד שמחבקשת השאלה, האם אנו עדיין דומים לעצמנו, דהיינו לדמותנו מאז? שוב אין בכונתי לדבר פה על האנשים המסויימים של "אלגביש" או כפר-מנחם. כל אחד משלנו זוכר, במידה זו או אחרת את דמותו של רעהו - וכל השוואה כזאת, המועלית על הנייר, היתה הופכת לציור נוסטאלגי, אולי בנוסח "מה אניה לעת זיקנה?" לא לכך הכוונה. ברצוני להביט אחורה "בלי זעם", שלושים שנה בתנועה הקיבוצית, תוך נסיון להעלות מן הבעיות הכלליות ש- טרם יושבו או נתעוררו בפרק זמן זה. אין הכוונה לכפר-מנחם בפרט - אלא לצורת החיים הזאת ששמה "קיבוץ".

עד לפני שלושים שנה היו חברי הקיבוץ בקומונה אינטימית; הציבור היה קטן, החברה היתה חד-גלית או בת הבדלי גיל קטנים. נדמה היה לכלל, שידעת איש את רעהו בקיבוץ כמעט מוטלמת. האנשים היו רק במיעוטם במסגרת משפחתית. במספרות הצעירות מספר הילדים היה זעיר. חיי העבודה היו בילתי-מגוונים ורוב העבודה היתה בילתי-מקצועית והמונית. צפיפות המגורים היתה רבה וברמה פרימיטיבית - וקירות הצריפים או יריעות האוהלים היו דקיקים ולא השאירו אפטרות רבה ל- חיים פרטיים מסתגרים. הפצי הטימוט האישיים היו מעטים וכך כל מה שניתן ל- הגדיר כקנין הפרט: אפילו הבגד הפטוט כמעט ולא היה בנמצא - וכך גם בתחום ההשכלה - בתחום הקנין הרוחני בעל הגוון האישי. כי גם דפוסי המחשבה דמו. הקולקטיביות הרעיונית לא היוותה עיקרון מוכרז בלבד - אלא נתקיימה באמת מכות ריבוי המשותף באורח המחשבה ודרך החיים. הקומונה האינטימית הזאת - ורחוקים אנו כאן מאד מהזכרת כל מרכיבי הקירבה בין אנשיה מן הימים ההם - ראתה עצמה לא רק כסיבוי ערכים גמור ומוחלט, אלטרנטיבה לכל דרכי החיים המקובלות. היתה זאת מגמתה ותודעת שליחות, לחולל אותה טיבו גם אצל אחרים. כציבור זה נתקבלו מחשבה והגות חורגות (וזאת לדעת: תמיד צצו כאלה...) כסכנה וככפירה בעיקר, אף כי הסטיות מן "הקו הגנראלי" היו, בדרך כלל, צנועות ופחותות ערך, באמת-מידה של היום.

לעומת המצב הזה של הקומונה הראשונית, חיים האנשים בחברה הקיבוצית היום במרחק רב זה מזה. הקומונה כבר אינה אינטימית. בקיבוץ וותיק, ככפר-מנחם, גדל הציבור והתרחב, עד פיתוח סולם גילים מלא. בחברה קיימים קצוות וידיעת איש את רעהו מועטת. מציבור דל בקטריט משפחתיים היה הקיבוץ בימינו לחברה, אשר בה המשפחה היא מרכיב חברתי חשוב ביותר (ואפילו המשפחה הגדולה - "בית האב"...). חיי העבודה והמקצוע מגוונים עתה ללא השוואה. קיימת הת-מחות אישית במקצועות, המגיעה, לעיתים קרובות, לרמה מקצועית גבוהה. עבודות בלתי מקצועיות והמוניות מועברות למעשה, בחלקן הניכר, אל כוחות עבודה

כתב תשובה להגשת תביעה - המשלך

אחרים, שהם, במקרה הטוב, המתנדבים לסוגיהם ולעונותיהם. גם מצב הדיבור השתנה - בתכלית השינוי, אף כי קיימים עדיין, בתחום זה דווקא, פה ושם שרידים של הפרטי-מיטיביזם הקדמון. אולם, הסטאנדארט האופטימאלי המקובל משתווה במידה רבה ל- זה של בעלי מצב כלכלי משופר בערים - ובפריטים מסויימים גם עולה עליו. חפצי השימוש הפרטיים המועטים דאז היו בינתיים לרכוש ניכר מאד שבידי הפרט. הקניין הזה בא רק עוד בחלקו מידי הכלל, החברה המאורגנת. נתגונונו כל הצרכים הפרטיים, מן הספר ועד הבגד והציוד הטכני המשוכלל, לסוגיו. הקניין ההשכלתי נחשט, אם בתחום ההשכלה המיקצועית - או, כפי שנוהגים לכנותה, ה'פונקציונאלית' - ואם בתחום ההתענינות האישית, הפרטית גרידא, דפוסי המחשבה איבדו מאחידותם עד כדי כך, שאפשר לדבר עתה על פלוראליזם השקפתי וגם הגותי. עם זאת, מצויים גם היום זרמי מחשבה בעלי השפעה מרובה יותר או פחותה. עם ההשתנות הזאת חלה ירידה רבה במודעות העצמית של החברה הקיבוצית, בכל תחומי פעילותה: בחינוך, בעיצוב התרבותי, בהערכת התפקיד הלאומי של הקיבוץ, בתחושת המיוחדות הכלכלית. מודעות השילחות החברתית (האוראנטגארדית) הקולקטיבית הולכת ונחלשת ועמה השאיפה לשינוי פני הדברים בחברה כולה. החברה הקיבוצית הייתה למתירנית לכל כיוון מחשבה והלך רוח ואינה מעוגנת עוד בדוקטרינות. המושג 'סטיה', כמעט ואין משתמשים בו יותר במקרים של חריגה קיצונית מן המוסכמות הישנים.

מה גרם לשינויים הרבים והחריפים הללו באורח החיים ובאורח המחשבה? האם המדובר כאן בתופעות גיל, במתירנות של דור מזדקן? האם העניין בניגודי דורות, במרד של דור צעיר, בפרות הקדושות של אבותיו? או, האם משפיעים פה התהליכים הניכרים זה מזמן בחברה הישראלית בדרכה אל 'הרכושנות המסוכללת'? אין ספק, כל הגורמים הללו פעלו ופועלים כאן לשינוי פני הדברים. אלא - לדעתי מצויים כאן תהליכים נוספים:

ההשתנות הזאת של הקיבוץ נושאת אופי דיאלקטי, כתוצאה של פעילותה של מערכת הגורמים המנוגדים האלה. במבט קרוב על תקופה קצרה בלבד - בדומה ל- טעות אופטית - נראית אמנם ההשתנות הדיאלקטית של חיי הקיבוץ כתנועתה של מסוטלת, הנעה בין קצוות הקולקטיביזם והאינדיבידואליזם, הלוחך וטוב. הניגודים בין הפרטי והכללי, ניגוד דיאלקטי מובהק, בחיי הרוח ובמעטה (גם הם אחדות של ניגודים) מהווה כנראה הכרח בכל הזמנים - וגם בקרב האורגניזם החברתי שלנו: האדם בקיבוץ (זה שלא עזב ושמר אמונים) היה בזמננו לאינדיבידואליסטן מובהק; במקום ההכרה הכללית, האינטימית, בא עתה מעגל החיים הפרטי, הצר. בחברה - קיבוצית דהיום מודגשת ומובלטת הפרטיות כערך עיקרי - זו שהווארה אי פעם, לפני שלושים שנה ויותר, באור שלילי. אורחות החיים של החברה הקולקטיבית מקובלים עתה אצל רבים וטובים בעיקר כדרך התארגנות חברתית, כמסגרת המקיפה פרטים ופרטיות לרוב, הגדרה מינימלית. המימוש העצמי של החבר בהשכלתו, בעבודתו המקצועית, בביתו הפרטי והנות, בבילוייו האישיים, במיטען האישי הבא מן החינוך, בקנינו הפרטי כנפרד מקניין הכלל, בקיצור - ריבונותו או האבטונומיה שלו במרבית תחומי חייו, הללו במרכז ההתענינות ועליהם הדגש, לאחר שלושים השנים.

בהקשר לכך, מעניין לציין את עובדת הכמיהה לחיים קולקטיביים, לביטולן של המחיצות הפרטיות בחברה הצעירה בארצות המערב, חברת זמננו יורשת העולם האינדיבידואליסטי הקיצוני על הדורות הקודמים שם - וראוי לתשומת לב,

13.7.1973

במה ה' ה' שנת ה'תש"ל (סוף)

כתופעה ניגודית מובהקת, הכיוון של הדגשת הפרטיות בחברות בעלות וותק בתצורות קולקטיביות.

למרות דימוי המוטלת לפנינו דיאלקטיקה אמיתית: הדברים בעצם אינם חוזרים על עצמם אלא מתפתחים. החברה תמיד שונה, בכל שלביה. ניתן להבחנה עתה, שאצל הפרט המפותח מורגש משטר הכלל על הפרטים כצימצום חירותו, כהכרח שלעיתים יגונה. אולם לאחר ההשתנות, מתקבל בציבור משטר הפרטים שהם רק לעצמם, כניגוד לערכים חברתיים בסיסיים.

מכל הנאמר עד כה - ומתוך חיינו המששיים "במשך שלושים שנה" - מסתבר, שעל הקיבוץ להיות חברה דינאמית, שבה למטוטלת מירווח לתנועתה. על הקיבוץ ליצור בקירבו הצע עשיר של גיוונים אפשריים לעיצוב חיי הפרט, שלא יסתרו, עם זאת, בפרטיותם ערכים כלליים מוסכמים, כאי-ניצול על ידי הזולת, כשיוויון ערך האדם המתבטא במשטר של דמוקרטיה פנימית.

אפשר לטעון שקיומנו היום במרחבי הסתירה הזאת שבין הפרטי לכללי בתוכנו. הסתירה לא תיעלם - ועלינו לחזור ולהתקין את האיזון העדין הזה, איזון רופף בעל מתחים לרוב, שהוא חיוני לנו. אחת הבעיות החמורות, בהקשר לכך, שהיא קושי גדול לשמירת האיזון, הינה הפשרה בין המגמות, זו המוצעת כלקח החיים בקיבוץ על ידי הדור הוותיק, פשרה המתקבלת על ידי אלה שנולדו במשך שלושים השנה לעתים קרובות כפטולה, כאנטייתזה להוריה רצויה.

יוצא מכל אלה, שאין הקיום הקיבוצי על מי מנוחות - והחיים השקטים בכפר, הקוסמים לרבים מאורחינו, למעשה אינם אלא אשליה. פועלים בחברתנו גורמים כלליים האופייניים לחוקיותה של כל חברה. הסתמכותנו על אוצר הישגים העצום של הקיבוץ לבנין הארץ, למדינה, לכלכלתה ובטחונה יתכן שתחזקנו. אולם אין היא תרופה למכאובינו ולא תבוא במקום מאבק הקיים המחמשך, שהוא, קודם-כל, מאבק עם עצמנו, על דמותנו המשתנה בהכרח.

יולי 1973, כפר מנחם, לאחר שלושים שנה.

משה ישראלי.

פרז'ה זכרון

לחברינו שלא זכו להגיע עמנו

- 25/9/1943 זאב לוונברג - 20/10/1919
- 14/10/1952 אצה רייטר - 11/5/1921
- 12/11/50 רינגל גולדשמיט - 30/3/1920
- 6/10/1951 חנן שטרסבורגר - 23/8/1922